

Ա. ԶԻԴԱՐՅԱՆ.

Պ Ա Պ Ը

ՊՈԵՄԱ

ՍՈՒԽՈՒՄ — ԱԲԳԻԶ — 1936 թ.

891.99

Ջ - 57

NOV 2011

57

Ա. ՋԻԴԱՐՅԱՆ.

ՊԱՊԸ

ՊՈԵՄԱ

Д Е Д

ПОЭМА

59504-66

Պատասխ. խմբագիր Բալանթարյան Աշոտ տեխ. խմբագիր Պիշիկ:

Հանձնված է տպագրության 15/III ստորազրած և տպագրության համար 3/VI 36թ.

ԱԲԳԻԶԻ տպարան պատվեր № գլավլիտ № տիրած 2100

Պ Ա Պ Ը

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

1

Չորանի յերկար չիբուխը ձեռքին,
անձանոթ ճամբին աչքերը հառած,
սպանված վորդու գավակը մեջքին
քայլում եր պապը մտախոհ, հոգնած:
Նրա առջևից քայլում եր չորս այծ
և մի կով կթվան, մեկ ել՝ մի աչառ.
Նրա հետևից ձիու չափ բարձված,
տնքում եր վորդին քայլով հավասար:
Վորդուց քիչ հեռու բոբիկ ու դանդաղ
հեռւմ եր պապի պառավը շարքաշ,
քայլում շնչասպառ՝ խնոցի ու մաղ,
ջուկ *) ու կաթնատաշտ ծուռ մեջքին դիզած:
Պառավի կողքից, փեշը վեր քաշած
մեծ հարսն եր գնում չորս գավակներով,
մեկին լաչակով իր մեջքին կապած,
փոքրը գրկի մեջ, յերկուսն ել վոտով:
Ամենքից հետև, անխոս ու անձայն,
փոքրիկ հարսն եր խեղճ, վոր մի գավակով՝

*) Ջուկ—կաթսա:

ամուսնուն թողած առանց գերեզման,
վշտոտ, անտարբեր անցնում եր ճամբով:

2

Փախած Սուլթանի սրից, կրակից,
թողած դարավոր վաթանը քարոտ,
փախչում եր պապը ծծված զոռերից,
վորտեղ ծաղկել եր սարսափ ու կարոտ:
Փնտռում եր պապը նոր հարկ ու յերկինք,
վորպեսզի արյուն չկաթի գլխին.
Փնտռում եր պապը մի նոր հայրենիք,
վոր մարդը սրով չչոքի բկին:
Գնում եր պապը իր վշտին վարժված,
բայց գոհ եր յերկնից, կյանքից չարատանջ.
չեր հուզում նրան անցյալը թողած,
ներել եր արդեն աստծուն ամեն ինչ:
Ամեն աղբյուրից նա շուր եր խմում
հիշելով թողած ջրերը յերկրի,
ամեն առվակում վտան եր լվանում
ու չափում աչքով բոյը ծառերի:
Հուզում եր նրան ամեն ինչ ճամբին,
վողջը ուզում եր նա շուտով տեսնել.
Նայում եր ազան հողին, արևին.
ուզում եր մի կուշտ հերկել ու ցանել:

3

Քայլում եր պապը և իր հետևից
տանում եր հուսով, ինչ մ'նացել եր.
աղոթք չեր հնչում նրա շրթերից
ու չեյին լավում անեծքի խոսքեր:
Կաթում եր ճակտից քրտինքը հատ-հատ,

4

(ո՛, ծանր եր բեռը իսկ ճամբան յերկար.)
բայց տաքանում եր սիրտը հուսահատ
յերազված, անան կյանքի ջերմությամբ:

Գնում եր պապը հույսերով առատ,
դեպի լեռների հեռուն աննշմար.
փախչում եր ծովի ափից մարդաշատ,
վոր թառի անհայտ բարձրունքում անքար:
Ամեն անցնողին գլուխ եր տալիս
ու ժպտում մանկան միամիտ ժպտով,
ուզում եր ասեն.« քեզ բարի գալուստ»
և չվշտանան հյուրից չսպասվող:
Ու քայլում եյին ճամբի յեզերքով
զաղթականի մեծ բեռը մեջքերին,
ամեն ստվերում դադար առնելով,
նայելով ազան՝ խոսպան արտերին:

4

Ինչպես անալիք, անհորձանք մի գետ՝
հոսում եր ճամբան իր ձևած հունով.
ինչպես ցավակից՝ տանում եր իր հետ
հալածված սրտեր անտուն ու դարիբ:
Յեվ մի կարմրավառ ու ջինջ իրիկուն
բոջը կանգ առավ մի մեծ լորու տակ,
իջեցրին բեռը մեջքերից իսկույն՝
գիշերն անցկացնեն այդ տանն անհարկ:
Ու այդ ստվերում սկսվեց իսկույն
չարքաչ գյուղացու կյանքն ամենորյա.
կրակի ծուխը պտավեց ողում
ուժ ու հույս տալով մարդկանց անվստահ:
Կովկթով մամը կովի մոտ գնաց,
տալով կթվանին թարմ տերև ու խոտ.

5

մեծ հարսը (Թավան*) կրակին դրած՝
խոստում եր արդեն խավիժը**) յուզոտ:
Իսկ պապը կացնով առանց հանգչելու,
գնաց շրջելու վայրերն անծանոթ,
վոր գուցե մի տեղ գտնի մի առու
և կամ մի աղբյուր գեանից դուրս հոսող:

5

Քունը հալածված չտեց յերկար.
առավոտ ծեղին պապը վեր կացավ
և մի արշալույս հրավառ, պայծառ
վողջունեց նրան այդ մեծ ծառի տակ:
Թարմ եր ամեն ինչ՝ յերկինք, լույս ու ոդ
և լուսավորված աշխարհը կանաչ,
միշտ պսպղացող լեռները ձյունոտ
փովեցին տեսքով ծերունու առաջ:
Հյուսված ծամի պես փարթամ, գեղեցիկ
Կողորն եր իջնում լեռների գլխից,
և ինչպես զոռով փախցրած աղջիկ,
զողում եր ողը նրա հառաչից:
Ինչպես փոքրիկ քույր՝ Անթխելն շտապ
ձայնակցում եր իր քրոջն հարազատ.
Իսկ սարերը վողջ, վորպես մայր անբախտ,
հեկեկում էին խուլ ու հուսահատ:
Պապը հիացած նայում եր չորս դին
ուզում եր ծծել ամեն ինչ մի կուշտ.
հետո խփելով չիբուխը գեանին,
վորոշեց այդտեղ բնակվել ընդամիշտ:

*) Թավա—աման

**) խավիժ—կերակրի տեսակ

Կնյազը հույսով ընդունեց հյուրին—
խոսքն արտերը շտտ էյին նրա.
կարիք ուներ նա բանուկ ձեռքերի,
վոր շահագործել նա կարողանա:
Վորբացել եր այդ յերկիրը կանաչ
չատ զավակներից դարերով սնած,
վորոնք հալածված ցարի սվինից
փախան Պոնտոսի ափերն անհայտ:
Յեվ պապը շուտով հարցրեց, իմացավ
վիշտն ու գաղտնիքն այդ նոր աշխարհի.
ու նրա սրտում մի ահ բուն դրավ,
վոր ընդամիշտ նրան հանգիստ չթողնի:
Հիշեց ծերունին յերկիրը թողած
ուր գաղթել էյին տարիներ առաջ,
ու ապրում էյին ծովափը պատած
վրանների տակ «աբազա», «չերքյազ»:
Յեվ միայն հիմա ծերունին դարիք
նրանց վիշտը խոր տեսավ ու զգաց,
բայց նա չհասկացավ խելքով միամիտ,
տարբեր տերերի խաղը մտածված:

7

Ընկան ծառերը լույսով ու հույսով,
մաքրվեց շուտով մի հրապարակ,
ու գործեց պապն իր ընտանիքով
ցցերի վրա մի տուն հասարակ:
Պապի յետևից գաղթական քոչեր
յեկան ու դարձան դրկից ծեր պապին.
Լորենու շուրջը կյանք առավ մի գյուղ

ու Չախարովկա, վորին կոչեցին:
Յեվ արմատախիլ ծառերն յեղան,
մաքրվեց հողը փշից, մացառից.
լորին եր մենակ, հաղթ ու անասան,
մնաց անվնաս անբաժան գյուղից:
Ու ամեն կեսոր, ամեն իրիկուն
հավաքվում եյին գյուղացիք այնտեղ
յերազներ պատմում, քնում, գուշակում,
գարգերը քամում, լսում կատակներ:
Լորենին դարձավ Չախարովկայի
մատաղատեղն ու հանգստավայրը.
ամբողջ որերով սղերքը գյուղի
խաղում են այնտեղ «արասիքեամա» *):

8

Բայց ահա շուտով քաղաքի լեզուն
յերկարեց դեպի լեռների հեռուն,
դիմացի սարից թեքվեց դեպի ցած,
սկսեց իջնել դեպի լորին կանգնած:
Յեկան մուշաներ մուրճով, սև հացով,
շինեցին տեղ-տեղ փայտաշեն տներ,
ամեն ինչ գյուղից գնեցին փողով,
բերին իրենց հետ տարբեր լեզուներ:
Յեվ յեկավ շուտով մարդը «փեչաթած» **)
ու լուրեր անցան ահի-սարսափի,
վոր կտրելու յե լորենին սիրված՝
քաղաքից յեկած մարդն «հյուքումաթի» ***)
Ու պապը հուզված՝ յուզ ու հավ ձեռքին

*) արասիքեամա—խաղ

**) փեչաթած—կնքած

***) հյուքումաթի—պետություն

քնաց խնդրելու ահաբեր մարդուն,
վոր նա խնայի իրեն ու գյուղին,
չթողնի գյուղը անշուք ու անտուն:
Յեվ ծառի կողքով խճուղին անցավ.
հրճվում եր պապը նրա տակ նստած,
վոր ձերմակ ոճը խղճաց այս անգամ—
առանց վնասի դեպ գետը սողաց:

ՄԱՍՆ ՅԵՐԿՐՈՐԻ

9

Չորան եր պապը: Սուսվոտ ծեգին
առնում եր իր հետ կով, այժ ու աշառ
ու նրանց խառը, կացինը ուսին,
իջնում եր գետափ, կամ մտնում անտառ:
Ու ամբողջ որը նա անց եր կացնում
իր կովերի հետ ինչպես մտերիմ,
վորոնց սիրում եր իր ծեր որերում
վոչ պակաս, քան թե իր զավակներին:
Յեվ ինչպես գյուղի բնակիչը հին,
վոր ընտրեց այդտեղ վոնց բնակավայր,
մտահոգված եր բոլորի մասին—
զգում եր իրան ինչպես գյուղի հայր:
Յերկար ժամանակ նա գյուղի համար
աղբյուր եր փնտռում հեռվում մոտիկում
և յերկու աղբյուր գտավ նա շուտով,
մեկը ճամբի տակ, մյուսը՝ սարում:
Յեվ այսոր նորից ճամբորդն յեկվոր
կարող ե տեմնել աղբյուրներն այդ,
վորոնք կոչվում են պապի անունով.
հիշում ե պապին այդտեղ ամեն մարդ:

Միրում եր պապն ընտրած գյուղը նոր,
հրճվում եր անգուսպ նրա վերելքով,
հաշվում եր գյուղի կյանքն որեց-որ
ու ապա պատմում զսպված հրճվանքով:
Ամեն ինչ պապն ուղում եր տեսնել,
չեր հավատում նա ուրիշ աչքերի,
ամեն ինչ ինքը պիտ բռներ, լսեր
թե չե կորցնում եր հանգիստն իր ծեր:
Ու գիտեր գյուղի կյանքն ամենորյա,
թե ինչ ե լինում սարում ու արտում,
ո՞վ ե այդ որը գյուղից բացակա
և կամ ի՞նչ հյուր ե, ո՞ւմ մոտ գիշերում:
Նա գիտեր նույնիսկ, թե վոր տան հարսը
աղջիկ ե բերել, թե ղոչաղ տղա,
և ինչե նրան անվանել հայրը—
կամ այդ աշնանը ո՞վ կամուսնանա:
Նա գիտեր նույնպես, թե վոր տան կովը
ծնել ե յերինջ, թե աչառ չուղած.
կամ վոր տանձենին ծաղիկներ չունի,
վոր ծառը պետք ե պատվաստել հիմի:

11

Պատվում եյին որերը դանդաղ
ճոռացող սայլի անիվների պես,
և ընկնում եյին տարիները պաղ
լորենու գեղնած տերևների պես:
Յե՛վ կրկնվում եր մի կյանք հեզ, աղոտ
ու թվում եր թե վոչինչ չի փոխվում,
վոչինչ չի ծաղկում նոր ու անծանոթ

այդ հսկա ծառի անփոփոխ շուքում:
Ու չեր նկատում պապը բազմատես,
վոր այդ ճոռացող կյանքի ճակատում
դիզվում են կամաց կնճիռներ անտես,
առաջանում են ծալքեր բազմանուն:
Ու բարդանում եր կյանքը բյուրեղյա,
փոխվում եր մարդկանց դիրքը լորու տակ.
չեր փոխվում մենակ լորենին հսկա
և մեկ ել պապը մորուքով ճերմակ:
Ու տեսնում եր այդ ամեն փորձված աչք,
կամ ով դժգոհ եր իր բախտից գյուղում.
ում վիզն արդեն այրվել եր անչափ
կամ հաստացել եր ծառի ստվերում:

12

Նախ պապն ինքը թոռանն Ոքսուղ
ուղարկեց քաղաք աշխարհ տեսնելու
և չինայեց ծխախոտ, ընկույզ,
վոր նա սովորի, դառնա «լուսատու»:
Իսկ յերբ վախճանվեց կնյազը ծերուկ,
փող չկար տանը նրան թաղելու
և վորդիները մորիցը ծածուկ
ժառանգած հողը հանձնեցին ծախու:
Մի շարք գյուղացիք գյուղում շատ շուտով
դարձան հողատեր ցարի անցազրով,
պատեցին հողը յերկաթ թելերով,
վոր մուտք չունենա, վոչ մարդ, վոչ ել կով:
Ու հայտնվեցին գյուղում աննշմար
յեթիմ*) տղաներ անհեր ու անմեր

*) վորբ—խեղճ

ու դարձան չորան ուրիշի դուան
հանգիստը կորցրած, ամառ թե ձմեռ:
Յեվ ծխախոտի հոտը հարբեցնող
բերեց դեպի գյուղ մարդկանց անկշտում,
վորոնք գյուղացուն տալով կանխիկ փող
նրա ապրանքը գնեցին արտում:

13

Ու հասնում եյին պապի տկանջին
որ-որի վրա լուրեր անսովոր.
մի որ տղերքը նրան պատմեցին
տեղի ունեցած մի դեպք ահավոր:—
վոր այդ առավոտ Ավետն ու Համբոն
քարով ու փայտով ծեծեցին իրար
ու խուռվել են տնով ու տեղով
սարի արտերի սինոռի*) համար:
Բայց շուտով գյուղում տեղի ունեցավ
ուրիշ մի նոր դեպք, ավելի ահեղ,—
յեթիմ խեղճ Ծիլոն մի գիշեր կորավ,
վոր ծառա յեր յոթ տարի մի տեղ:
Յերկու որ չանցած դիակը նրա
գտան Անթխելի քարոտ ափերում.
կացնի հարվածից գտել եր նա մահ
և սևացել եր մարմինը գետում:
Առանց մի դատի գյուղը միաձլն
ճանաչեց իսկույն մարդուն վոճրագործ,
բայց չեղավ մեկը բերանը բանա,
դուրս գա, բողոքի, մերկացնի տիրոջ:

*) սինոռ—սահման

14

Լսում եր պապը. հուզվում եր անգուսպ,
զայրույթն եր հայտնում սրան ու նրան.
Իր մոտ եր կանչում մարդկանց սուս ու փուս
հաշտեցնում նրանց խրատով այնքան:
Չեր ուզում պապը վոր իրա գյուղում,
մի յերեխայի սիրտն անգամ ցավէ
և չեր ել ուղում Զախարովկայում
անվայել գործեր մարդկանց մեջ լինի:
Ու չեր խնայում ծերը վոչ մի ջանք,
վոր տիրե գյուղում հալալ աշխատանք,
թազցնում եր դրսից ամեն մի հանցանք,
վոր գյուղի «սրուր»*) գյուղում մնա փակ:
Յեվ ինչքան շատ են տեղի ունենում
աննամուս գործեր աշկարա, խարդախ,
այնքան ել շատ եր պապն աննկուն
լարում ուժերը, չանելով ախ-վախ:
Ուզում եր պապը իր աշխատանքով
գոհացնել մարդկանց ծակաչք ու անարդ,
և իր գիշերն ել, ինչպես ցերեկով,
լրջում եր սարում, գյուղում անընդհատ:

15

Ծախսում եր պապն ուժերը վերջին,
վոր չարը ծածկվի լավ գործի միջև.
առանց նայելու մազին, հասակին,
ինչպես փեսացուն՝ առույգ եր, թեթև:
Այցի յեր գնում ամեն տուն հաճախ,
չսում եր մեծին ու փոքրին անձամբ:

*) սրու—գազտնիք:

խրատ եր տալիս համարձակ, խիզախ,
վոր վորս չպահեն իրար նկատմամբ:
Իսկ ինքը նորից ուժերը լարած
գործի յեր կպչում իր գյուղի համար,
ծառ եր պատվաստում սրանց ու նրանց,
կամ հյուրասիրում զրույցով յերկար:
Նա ծառ եր տնկում ճամբի յեղերքին
կամ խաղ եր ասում մի ծառի շուքից
և կամ նորոգում վակը*) աղբյուրի,
կամ ձայն եր տալիս սարերի լանջից.
Իսկ տոն որերին սրինգը բերնին
նա նվագում եր լորու տակ նստած,
և հարս ու աղջիկ, տղամարդ ու կին
պտտվում եյին «սրա պար»**), քրտնած:

16

Մի ձմռան գիշեր վերադարձավ տուն
քաղաքում ապրող թուր ծերունու,
վեր թռավ տեղից պապը կիսաքուն,
շտապեց նրան պինդ համբուրելու:
Յեվ թուր այդտեղ հայտնեց բոլորին,
վոր նա թողել է արհեստն արդեն.
կոմիսիոն դարձած Այաֆերմային՝
թուփունի համար շրջում է դես-դեն:
Պապը իմացավ ... գլուխը շարժեց,
չցոլաց ժպիտ նրա աչքերում,
թուփ հայացքում պապը նկատեց
խորթացած ստվեր, մի պաղ սառնություն:

*) վակ—փայտյա ծորակ:

**) սրապար—ժողովրդական պար:

Ու հազար կասկած, ու հարցեր անլուծ
ծերունու գլխում թառեցին հանկարծ:
Ի՞նչ է լինելու իր թուրը եզուց,
չի՞ ոտարանա տնից նա անդարձ:
Հրճվում եր մայրը իր վորդու տեսքից,
և տանը տիրեց ընդհանուր հրճվանք,
իսկ շատ-շատ մայրեր, հարևան-զրկից,
ինչպես փեսացու նայում են նրան:

ՄԱՍՆ ՅԵՐՐՈՐԴ

17

Ծերունու թուր գյուղ վերադարձած,
ամբողջ տաս տարի մնաց Սուխումում,
վորից վեց տարին գալրոց նա գնաց,
մյուս չորս տարում արհեստ եր բանում:
Շատ ճարպիկ տարավ իր գործը գյուղում.
ո՞վ կարենար մրցել նրա հետ այդտեղ,
ո՞վ գիտեր գրել, կամ ուսուց լեզուն
և ո՞վ ծանոթ եր քաղքի կյանքի հետ:
Շատ շուտով դարձավ նա մեծ հողատեր,
թուփուն եր անում իրա արտերում
իսկ յերբ նա արդեն մեծ գումար ուներ
իր թուճարի*) հետ կապերն է խզում:
Չորս պլանտացիա ուներ տարբեր տեղ,
քսան դեսյատին մաքուր սևահող.
մոտ հիսուն բանվոր, վոնց մի ամբողջ գեղ,
արան եյին գնում լույսի հետ բացվող:
Իսկ ինքը նորից հազար ձևերով

*) աւտրական

Թութուն եր առնում գյուղերից այնքան,
և ամեն տարի հարյուր փթերով
տանում եր քաղաք ծախելու համար:

18

Դարձավ մեծ հարուստ Ոքսուզը շուտով,
(այդպես ճանաչեց տշխարհը նրան),
անունը նրա սիրով թե ահով
անցնում եր սրագ բերանից բերան:
Ու պատմում եյին գյուղացիք գաղտնի,
վոր նա գտել է մի կարաս վոսկի.
Իսկ շատ գյուղացիք և մինչև հիմի
ցույց կտան հյուրին տեղը կարասի:
Պատմում են նույնպես, վոր գտած վոսկին
թաղել եր այդանոց մի աբխազ կնյազ,
դրել եր վրան մի քար ահագին,
իսկ քարի վրա քաշել եր մի խագ:
Ու ասում են թե մի շարք գյուղացիք
շրջել են որեր հին բերդերի մեջ,
քարեր են գննել մեկիկ առ մեկիկ
սակայն չեն գտել վոսկու վոչ մի հեաք:
Յեվ մինչև հիմա լուրեր կան հաստատ,
վոր բերդերի մեջ հին ու քարուքանդ,
թաղել են գաղթող աբխազները շատ
տան կահկարասի, վոսկի ու արծաթ:

19

Ու չեր նկատում պապն անդադար,
թե ինչպե՞ս ծառը կորցրել է վաղուց:
հմայքն առաջվա իր գյուղի համար
և դադարել է կենտրոն լինելուց:

16

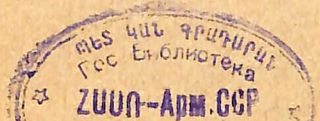
Ու չեր նկատում, վոր ծառի կողքին
բուսել է ուրիշ կենդանի մի ծառ,
վորի պաղ, անշուք ստվերի տակին
պտույտ է գալիս գյուղում ամեն բան:
Չեր կարում պապը հայացքով իր խոր
տեսնել, հասկանալ կենտրոնն այդ նոր.
Իզուր եր լարում ուժերը բոլոր,
վոր աշխուժացնի կյանքը նորից նոր:
Ել չեր հավաքվում գյուղը լորու տակ,
տարբեր հոգսերը ցրել են մարդկանց.
չկար ընդհանուր տոն, մատաղ, պսակ,
չկար ընդհանուր ծիծաղ, քեֆ ու լաց:
Իզուր եր պապը ծառի տակ նստած
սրինգի ձայնով անում լաց ու կոծ,
չեր հուզում էլ նա հոգսի տեր մարդկանց
բացի փոքրերից, հյուրերից անգործ:

20

Յեվ ահա մի որ հայտնեցին պապին,
յերբ նվազում եր սարում ինքն իրեն,
վոր թոռն իրա կարում է լորին,
վոր տեղը շինի մի տուն քարաշեն:
Հոսեց մարմնովը մի ստուն արյուն
թուլացան պապի ծնկներն անուժ,
շարդելով ձեռքի սրինգն իսկույն
շարժվեց անտառով աչքերում մշուշ:
Վազում եր պապն ինչպես վիրավոր,
թոչում եր կարծես հողը վոտի տակ
ու չեր էլ զգում վոչ ծառ, վոչ էլ ձոր
իջել եր գլխին յերկինքը տափակ:
Թոչում եր պապն ինչպես մի սլաք,

17

59504-66

ուղեղն ու միտը խառնված իրար
յեփ եյին գալիս արյան մեջ յետող
դարձել եր սիրտը շիկացած սև քար:
Սառը քրտինքը փոխվեց գոլորշու,
այրվում եր պապը գայրույթով լցված,
չեր կարում գտնել խոսքեր ու լեզու,
վոր արտահայտի ցասումը ժայթքած:

21

Կիրակի որ եր: Լուռ շրջապատած
լորենին հսկա՝ սառել եր գյուղը.
վորպես վկաներ գյուղացիք կանգնած
լուռ սպասում են ծանր վոճիրին:
Կանայք ձեռքերը ծնոտին դրած,
խմբով հավաքված բլուրի վրա,
նայում են իրար և ծառին կանգնած,
ու ճմլվում են սրտերն ակամա:
Իսկ տղամարդիկ այստեղ ու այնտեղ,
հավաքված խմբով գրույց չեն անում.
յերբեմն մեկը կատակով տգեղ
իբ լսողներին գայրույթն է շարժում:
Իսկ տղաներն ել ճիչով, գոռոցով
վագում են արագ իրար յետևից,
խաղում են անկապ խաղեր, վռագում,
ծառը բարձրանում ու իջնում նորից:
Լորենու կողքին ինքնագոհ տեսքով,
կանգնել է հպարտ թուր ձերուհու
նայում է շուրջը մի բուխ հայացքով,
ծաղրում է մարդկանց անզոր ու հլու:

18

22

Յերևաց հանկարծ անտառից յեխող
ալեհեր պապը վազքով շնչահատ
ու գյուղն ամբողջ ինչպես մի դիտող,
նայել սկսեց պապին անընդհատ:
Յեկավ ձերուհին գլուխը բարձր,
փնտռում եր ողում կարծես ուղածին,
կարծես շնչում եր մահվան թույն թանձր—
դիտում եր մարդկանց ու կանգնած ծառին:
Թոռին նկատեց ծառի բնի մոտ—
գնաց ու կանգնեց ուղիղ նրա դեմ,
նայեց աչքերին հայացքով արնոտ.
գյուղը նայում եր լուռ ու անհամբեր:
„ Ի՞նչ պատահեց քեզ, ի՞նչ կուզես ինձնից“,
յեղավ ձերուհու խոսքն առաջին,—
„ հերիք չեր յեկար շատ մարդկանց հախից,
հիմա յեկ յելար ու կպար գյուղին“:
Ծաղրական շեշտով Ոքսուղը կոպիտ
ասաց իր պապին. „ գնա քո գործին,
կովերիդ նայիր, ձերուհի անմիտ
և մի խառնվի թոռիդ գործերին“:

23

“Լսիր ինձ, Ոքսուղ, աղաչում եմ քեզ,
լսիր մի անգամ քո յետիւր պապին.
հորդ մորթեցին կացնով յեզան պես,
իջնում եր կացին նաև քո գլխին...
“Հորդ թողինք մենք Միսերա սարին,
քեզ ազատելով կացնի հարվածից”

19

բերի ու հասցրի այս իմ ծուռ մեջքին
այս լորենու տակ, ահից ու մահից:
„Մարաված տեղդ աղբյուր եմ բերել
ու ծառ եմ տնկել քո հոգնած վայրում:
քո ամեն խոսքին յես „հա“ եմ ասել,
չեմ սիրել քեզ չափ մեկին աշխարհում:
„Լսիր մի անգամ աղաչանքն իմ, “
և պապն ընկավ վոտքերը թոռի:
„ տուն ես շինելու, շինիր բլուրին,“
ցույց տվեց պապը բլուրը մոտի:
Ոքսուզը հրեց ձեռքերը նրա
ու գոռաց բարձր ծերունու թոռ
„Ինչ ես շատ հաչում, ցնդած, տուն գնա“:
և հրամայեց „ կտրեցեք ծառը“:

24

Պապը վեր թռավ, գրկեց լորենին,
համբուրեց նրան ու նայեց դեպ հետ:
„Մեջքիս խփեցեք կացինն առաջին...“
Ու ընկավ գետին արցունքները հետ:
Մի խումբ գյուղացիք մոտեցան նրան
չասելով մի խոսք բարձրացրին վոտի,
խոկ կողքից լավեց, հեռացրեք դրան, „
և չբողոքեց վոչ մի գյուղացի:
Ծերունին կանգնեց՝ հայացքը հպարտ
սևեռեց մի պահ իր շուրջը նորից,
ու իջնում էին կաթիլները տաք
չորացած դեմքին, այրվող աչքերից:
„Ինչ եք շվարել ու ձեն չեք հանում,
խուզում ե գյուղը որը ցերեկով...“

20

ասաց ծերունին թմրած ամբոխին
ու ապա գոռաց իր ամբողջ ձայնով:
„Վորբերի լիզած հացը խլեցիր,
այնքան մայրերի անեծքը առիր:
անմուրազ մնաս, անիծված յեղլի,
ինչպես վոր դու ինձ անմուրազ թողիր:”

ՄԱՍՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

25

Պապն այլայլված թողեց հեռացավ,
գույգ կացինները զարկով միալար
ձանապարհ դրին ծերունուն գառամ,
վորը փախչում եր ինչպես խելագար:
Շատ կանայք լացով ձամբեցին պապին,
խոկ շատ գյուղացիք թողին հեռացան,
սրտերը սեղմած վոմանք մնացին,
վոր առնեն ծառից կարտան այնքան:
Յեվ ընկավ ծառը... խշշոցը նրա
տարածվեց, անցավ գյուղերն հարևան
հազար բերաններ ասեցին մի պահ:
„ Մեռավ, ել չկա հին Զախարովկան“:
Ու գյուղն ապրեց իր վիշտն ընդհանուր,
մարդկանց սրտերում զարթնում եր մի խոր,
անորոշ մեծ վիշտ, բողոք ու զայրույթ:
դարձել եր գյուղը ինչպես վերավոր:
Սպտակն աշկարա գյուղը նոր զգաց,
յերբ արդեն չկար հսկա լորենին:
գյուղը նոր տեսավ իրա դեմ կանգնած
եր ծոցում սնված ներքին թշնամուն:

21

Գնաց ծերունին, մոտեցավ իր տան,
 ուզեց ներս մտնել գլուխը կախած,
 բայց վերադարձավ շեմքիցը դռան—
 հարազատ տունը իրեն խորթ թվաց:
 Աչքերը մթնած գնաց ծերունին
 աղբյուրների մոտ իր ձեռքով շինած,
 բայց աղբույրներն անհամ թվացին,
 չէր հանգչում սրտի կրակն անլաց:
 Ու ամբողջ որը, ինչպես ցավագար,
 շրջում էր ծանոթ վայրերում արագ,
 չէր կարում մնալ հանգիստ մի վարկյան
 հա պտտվում էր լուռ, աննպատակ:
 Ուռել էր սիրտը դեմ առել բլին
 ուզում էր դուրս գալ բերանիցը նեղ
 նայում էր դժգոհ հողին, արևին
 աշխարհն ամբողջ թվում էր անտեր:
 Իսկ յերեկոյան վորոշմամբ հաստատ,
 վերցրեց իր շունը և մի այծ կթվան
 շինեց գյուղից դուրս մի փայտե վրան
 գյուղից ու տնից ընդմիջտ հեռացավ:

Այդ որից հետո չտեսավ վոչվոք
 պապին մարդկանց մեջ կամ գյուղում իրա,
 վոչ վոք չլսեց խրատ ու բողոք,
 վոչ վոք չլսեց բարևը նրա:
 Դադարեց ընդմիջտ ձայնը սրնգի
 մնացին միայն լուկ քաղցր հուշեր,
 սակայն շրջում են գյուղումն ելի

պապի կյանքիցը նորանոր լուրեր:
 Շատերն ասում են, թե լուռ ծերունին
 շինել է նորից սրինգ իր համար
 և նվագում է նա լուսաբացին,
 յերբ յերևում է լուսաստղը պայծառ:
 Ու պատմում են թե յերգին կարոտած
 հսկել են վոմանք հասած արտի հետ,
 պապի վրանը մինչև լուսաբաց,
 սակայն չեն լսել վոչ նվագ, վոչ յերգ:
 Ասում են նույնպես, վոր կես գիշերին
 աքաղաղների կանչի հետ մեկտեղ,
 շրջում է պապը Անթիլի ափին
 և արտասվում է խուլ ժայռերի հետ:

Յեւ պայես անվերջ հեքյաթի ձևով
 պատմում են մարդիկ հազար ու մի դեպք
 ու պապի շուրջը հյուսում են սիրով,
 ժողովրդական բանավոր մի վեպ:
 Գյուղը սիրում էր պապին վշտահար,
 վոր մարմնացնում էր նրա վիշտը խոր,
 հաճախ են մարդիկ այցելում նրան
 տանելով մածուն, հաց, յուղ ու խնձոր:
 Բայց ինքը պապն անտարբեր էր միշտ,
 դեպի իր գյուղը մարդկանցով անպետք
 նա ձեռք էր քաշել գյուղիցն ընդմիջտ
 կարծես չէր յեղել նրա մեջ յերբեք:
 Նա խուսափում էր խոսքից ու մարդուց
 վոչ հարց էր տալիս, վոչ հարց էր լսում,
 նա հուզվում էր, յերբ մեկը խղճալուց
 հույս էր ներշնչում կամ խրախուսում:

Յեվ նա դժգոհ եր թե ինչու յերկնից
չի թափվում ներքև հեղեղ կամ կրակ,
աշխարհը նեխված, չի մաքրում հիմքից,
վորտեղ իշխում ե սուտն անհատակ:

29

Բայց ահա շուտով այդ գյուղը հասավ
մեծ պատերազմի լուրն ահաբեր.
հասեց դեպի գյուղ հազար ու մի ցավ,
իսկ մարդկանց սիրտը՝ մահացու հոգսեր.
Լորու տեղ կանգնեց հպարտ ու հանգիստ
յերկու հարկանի սպիտակ ամրոց.
Ներքևը խանութ, սրճարան, պահեստ,
վերը՝ տուն շքեղ և մեծ հյուրանոց:
Իսկ յերբ Ոքսուզն ուզեց փոխադրել
իր ընտանիքը նոր շենք հնից՝
բացի իր մորից, կնոջից շահել
վոչ-վոք չգնաց նրա հետևից:
Գյուղը խճճված ծանր հոգսերում,
մահվան յերկյուղից մարդիկ հալածված,
ահով նայում են արևին, քամուն,
տեսնում են այնտեղ մահ, ցնորք ու քաղց:
Պապին վշտահար գյուղում մոռացան—
ս, ծանր եր որն ամեն որ բացվող,
որերը գալիս արճճի նման
չորում են գյուղի մեջքին կտարվող:

30

Մեծ պատերազմի մի տարին չանցած
հարևան գյուղում մի տեսելք յեղավ...
Մի աղջիկ հասուն մի որվա մեռած,

24

մյուս աշխարհից հետ վերադարձավ:
Պատմում են մարդիկ վողջ սարսափահար,
վոր այդ նույն գիշեր յերեք ընկզենի
կռացան գետին փաթաթված իրար
և համբուրեցին աղբյուրը պապի:
Ել մարդ չմնաց ամբողջ շրջանում,
վոր չայցելեր տեսիլք աղջկան,
բացի ծերունուց անտարբեր, անքուն
և մեկ ել թոռից մեծ ինքնահավան:
Ստում են տեսիլք աղջիկը մի որ,
յերբ տեսավ չեկավ ծերունին այցի,
լուր տվեց, վոր գա ու ասի բոլոր
պապին ուղարկած խոսքերը փրկչի:
Բայց պապը կտրուկ պատասխան տվեց
„յես խաղալիք չեմ մարդկանց ու ասածու,
յեթե տերն ուզում ե մի բան ասել ինձ,
թող վոր ինքը գա առանց վախելու...“:

31

Յեվ հասավ գյուղը հեռու հյուսիսից
այն մեծ որերի շունչը վոգելից,
վառեց սրտերում հալածված մահից՝
կյանքի նոր շահեր, դեռ զրկված լույսից:
Յեվ գյուղը զինված մտքով ու զենքով,
մարտական կոչին ինչպես պատասխան,
զուրս յեկավ մի որ անթիվ գյուղերով,
վոր զենքով խլեն քաղաքը դուշման:
հետո գյուղացիք գիշեր ու ցերեկ
խրամատներում կողորի ափին,
պաշտպանում են կուռ, զենքով ու անգեն,
հողն ու յերկիրը թշնամուց զրսի:

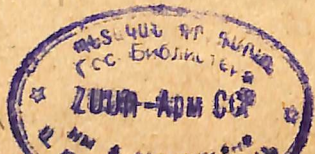
25

Իսկ յերբ վոր գյուղը կովեց նահանջեց
(անհավասար եր շատ ուշժը կողմերի)
գյուղը վոչ միայն չզինաթափեց,
այլ նաև ունեք յերկու գնդացիր:
Ու գյուղը տոնեց իր տոնը շուտով.
բարձրացրին ընդմիշտ քսանմեկ թվին
կարմիր դրոշակ մուրճ ու մանգաղով
Ոքսուզի մեծ տան բարձր կատարին:

32

Ժողով եր գյուղում: Ամբողջ գյուղն այնտեղ.
ծերուկ ու ջահել, աղջիկ յերեխա,
խոսում են հուզված, գայրույթով անեղ,
իսկ վոմանք լուռ են դեմքերումը ահ:
Վրդովված գյուղն անգուսպ, համարձակ
վճռեց միաձայն հենց այդ նույն գիշեր
դպրոցին հանձնել շենքն սպիտակ,
նրա տիրոջը գյուղից հեռացնել:
Ահա այդ ժամին, յերբ գյուղն ընդմիշտ
հանում եր իրա վճիռն ընդհանուր,
քամին բերում եր, ինչպես անցած վիշտ,
պապի շան յերկար վոռնոցը տխուր:
Անտաշ դագաղում մյուս որը ծեզին,
հինգ-վեց գյուղացի կատակով, ժպտով
տանում են պապին, վոր հանձնեն հողին.
լուկ շունն է տխուր իր ծեր աչքերով:
Իսկ յերբ պապի դին թեքվեց բլուրից,
գյուղից դուրս յեկավ և թոռն անգութ
մարդիկ նայում են նրա հետևից
սրտերում ծիծաղ, գեմքերում գայրույթ:

1935 թ. Սուխում:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0362339

50 к.

51926

281
812

58705

А. Джидарян.

„Дед“

Поэма.